

Två släkter från Göinge

År 1874 ingicks äktenskap mellan Ola Jönsson, bördig från gården Olastorp i Broby socken, Östra Göinge härad, och Bengta Persson från hemmanet Söndergård i Tydinge. Genom detta giftermål förenades två gamla släkter i Göinge, båda med anor ner i 1500-talet.

Kring Olastorps ursprung uppstod tidigt spekulationer. Hur kunde självägande bönder, i led efter led, sitta som innehavare av en egendom om storleken ett helt mantal, belägen som en ö i det vidsträckta ägokomplexet under frälsegodset Vanås? Svarssägnerna varierade till sitt innehåll men fördes av traditionsbärare vidare in i 1900-talet. Även under senare år har intresset för gårdens äldre historia av och till glimtat fram i tidningsartiklar, partier i hembygdsföreningars årsskrifter och liknande.

Om Olastorps och dess ägares betydelse för kringbygden vittnar också det dokumentära material som bevarats inom slakten. I äldre handlingar, återspeglade förhållanden under 1600- och 1700-tal, upptas endast spörsmål som rör jordrevning, skattläggning, fastställande av ägo- och byagränser och dylikt. Olastorpsbönderna har varit traktens förtroendemän och förvaltare av viktiga aktstycken. Helt otvetydigt är också, att den Jon Nilsson som var med och undertecknade det s.k. förpliktelsebrevet till den svenska kronan år 1677 är identisk med Olastorps samtida ägare, låt vara att han endast innehade halvparten av gården efter ett arvskifte år 1658.

Den siste innehavaren av Olastorp ur den gamla släktens led var Jöns Nilsson, född på gården år 1810 som andre son till Nils Johnsson. Den äldre brodern Jon Nilsson arrenderade – märkligt nog – en egendom i Broby, Mannagården, men utvandrade redan år 1855 med hela sin familj till USA. Där blev han med tiden stamfar för en rikt förgrenad och mångtalig släkt.

Jöns Nilsson ingick år 1835 äktenskap med Sissa Nilsson, bördig från hemmanet Sjögård i Tydinge. Några år senare, 1839, gifte sig hans yngre syster Sissa med hans svåger, ägaren till Sjögård Nils Nilsson. Gårdarna bytte Sissor, har det sagts, ett förhållande som blev av betydelse framöver. Paret på Sjögård förblev barnlöst, medan makarna på Olastorp fick se en stor barnaskara växa upp. Den son som föddes år 1846 gav de namnet Ola.

I sin krafts dagar var Jöns Nilsson tydligen en i bygden väl känd person. Han var nämndeman och anlätades vid flera tillfällen för förtroendeuppdrag. På 1860-talet lät han uppföra en ny mangårdsbyggnad på Olastorp, ungefär samtidigt som svågern Nils Nilsson på Sjögård gjorde detsamma. Samråd bör ha förekommit, eftersom husen kom att se sig hart när identiskt lika. Längan på Olastorp står ännu kvar, medan Sjögård har fått sina byggnader utbytta.

Som ägare till Olastorp nummer 1 – gården var ju sedan 1658 delad – fick Jöns Nilsson år 1869 möjlighet att förvärva även Olastorp nummer 2. Efter mer än 200 år var egendomen åter sammanfogad till en enhet. De ekonomiska åtagandena blev dock övermäktiga, och redan påföljande år var konkursen ett faktum. Hemmanet måste försäljas, och Olastorp gick ohjälpligen den gamla slakten ur händerna. De sista dokumenten från gården, bevarade i familjeägo, är dels ett försäkringsbrev med tydlig beskrivning av de gamla längorna, dels ett aktstycke som innehåller förslag till fördelning av medel mellan fordringsägarna i Jöns Nilssons konkurs.

Den person som lagt ner mest av möda och intresse på att kartlägga Olastorps och dess ägares historia är utan tvekan ämneslärare Erik Hedin, Knislinge. Efter – enligt egen utsago – trettio års arbete kunde han på 1990-talet delge hundratals sentida medlemmar av släkten resultatet av sina strävanden. Den skrift, i en svensk och en engelsk version, i vilken han sammanfattade sina rön, gav han titeln:

DEN GAMLA GÅRDEN

OLASTORP

Broby Östra Göinge

Släktkrönika 1584 - 1990

Även Bengta Perssons släkthistoria är väl kartlagd. Under 1920-talet ägnade nämligen kamrer Folke Johnsson, Solberga Vanås, stor omsorg åt att klarlägga ursprung och familjeband för en släkt stammande från byn Lunnom i Broby socken. År 1926 publicerade han sina rön i en tryckt skrift med titeln *En släkt från Göinge*.

Som sannolikt äldste anfader till släkten från Lunnom anger Folke Johnsson Olle eller Oluff Giöng, som levde mellan åren 1575 och 1661. Några släktled längre fram återfinns en av hans efterkommande, Ola Persson, som självägande brukare av skatte- och rusthållshemmanet Broby nummer 9. Från honom utgår en med tiden rikt förgrenad och mångtalig släkt, fördelad på flera linjer.

Som dotter till Per Åkesson, ägare och brukare av hemmanet Söndergård i Tydinge, tillhörde Bengta Persson den s. k. Mannagårds-Tydinge-linjen. Fadern var tydligen känd som en duglig lantbrukare och anlätades även i allmänna värv. Bl. a. var han för en tid nämndeman. I det privata livet drabbades emellertid han och hans familj av hårda slag.

Ett första giftermål ingick Per Åkesson, född år 1820, år 1848 med Bengta Tufvesdotter, född år 1829 som dotter till kvarn- och hemmansägaren Tufve Trulsson i Östra Genastorp, Osby. I äktenskapet föddes söner Ola, Nils och John. Ola och Nils nådde vuxen ålder, medan John dog i späda år, moderlös. Redan år 1853 hade nämligen Bengta Tufvesdotter avlidit, ett av tuberkulosens många offer. Efter endast något år, 1854, ingick Per Åkesson ett nytt äktenskap, denna gång med Bengtas yngre syster Hanna, född år 1835. Även inom ramarna för denna familjebildning föddes tre barn. Endast dottern Bengta, född 1854, fick växa upp. Två bröder dog kort efter födelsen. Inte heller Hanna Tufvesdotter eller Per Åkesson förunnades något långt liv. Makarna avled åren 1869 och 1871. Hemmanet Söndergård brukades under ett antal år av sonen Ola men försåldes, varpå Ola med sin familj utvandrade till USA, följd av brodern Nils.

I ett betydande antal i familjen bevarade dokument tecknas randkonturerna till livet för familjen på Söndergård: testamenten, arvskifteshandlingar, redovisningar av barnens tillgångar, bouppteckningar, auktionsprotokoll, t. o. m. aktstycken som vittnar om tvister angående barnens mödernearv. Ett gripande dokument är den redovisning som Bengta Perssons förmyndare år 1875 avgav inför häradsrätten i Broby angående förvaltningen av myndlingens tillgångar. Härav framgår att den omyndiga Bengta under några år sattes i pension hos en mamsell Andersson i Marklunda. Av och till har hon av sina förmyndare

erhållit mindre summor för eget bruk. På auktionen efter fadern år 1871 kunde hon till exempel inköpa några föremål.

Mellan Olastorp och hemmanen Sjögård och Söndergård i Tydinge har det tydligen tid efter annan förekommit en hel del förbindelser. År 1874 ingicks så äktenskap mellan Ola Jönsson och Bengta Persson. I anslutning till giftermålet förvärvade makarna år 1875 fastigheten Tydinge nummer 1, 77/360 mantal, d.v.s. Sjögård. Säljare var Ola Jönssons faster, Sissa Nilsson, bördig från Olastorp, och hennes make Nils Nilsson. För framtiden förbehöll sig säljarna undantag på gården. Bevarade dokument bestyrker förhållandena.

Under åren fram till 1888 kunde Ola och Bengta Jönsson sitta som ägare och brukare av Sjögård. De ekonomiska problemen blev dock makarna övermäktiga, och de nödgades försälja hemmanet. Köpare var denna gång Ola Jönssons syster Else och hennes trolovade, en lärare H.M. Ahlgren från Oröd. Innan det förlovade paret hann ingå äktenskap avled emellertid Else, och gården gick åter i handel – och förlorades för alltid för slakten. Vid sin försäljning av Sjögård år 1888 hade dock Bengta och Ola Jönsson förbehållit sig en mindre ägolott, tydligen för att bevara fiskerättigheter i Tydingesjön. Tyvärr gjordes förbehållet muntligen, ty trots att lagfart beviljades och skatt erlades under decennier, gick också denna del av egendomen förlorad i en rättstvist med en senare ägare av Sjögård. Dom föll så sent som 1947, vilket bevarade handlingar bestyrker.

Efter försäljningen av Tydinge nummer 1 nödgades Ola och Bengta Jönsson för sin försörjning söka sig till en mindre hemmanslott, kallad Sjötorpet, om i självägo eller arrende är ovisst. Ett tjugotal år senare, 1908, förvärvade emellertid Ola Jönsson genom köp dels byggnader, dels nyttjanderätt till mark, tillhörig hemmanet Tydinge nummer 2, Norregård. Redan efter något år erlades hela köpeskillingen, varpå Ola Jönsson överlät sina rättigheter till dottern Hanna Olsson, lärarinna i Ängelholm, med motiveringen att det var hon som ansvarat för betalningen. Långt senare – på 1920-talet – kunde Hanna Olsson med stöd av den s. k. ensittarlagen av år 1925 förvärva tomtmarken, dock först efter en långvarig tvist med ägaren till Norregård. Dom i ärendet föll år 1927.

På den lilla hemmanslotten i Tydinge fick såväl Bengta som Ola Jönsson avsluta sina dagar, Ola Jönsson år 1930 och Bengta Jönsson, nära nittioårig, först 1944. En kort tid senare gick tre av deras barn, döttrarna Hanna Olsson och Selma Olsson samt sonen Olof Olsson, samman och lät uppföra en ny byggnad på tomten. Den moderna villan fick namnet Stenhaga.

Hjärsås den 10 november 2020

Gunnel Tingwe-Malmquist

Sondotter till Bengta och Ola Jönsson

Fotografier av gården Olastorp tagna av Eva-Karin Eriksson 2012